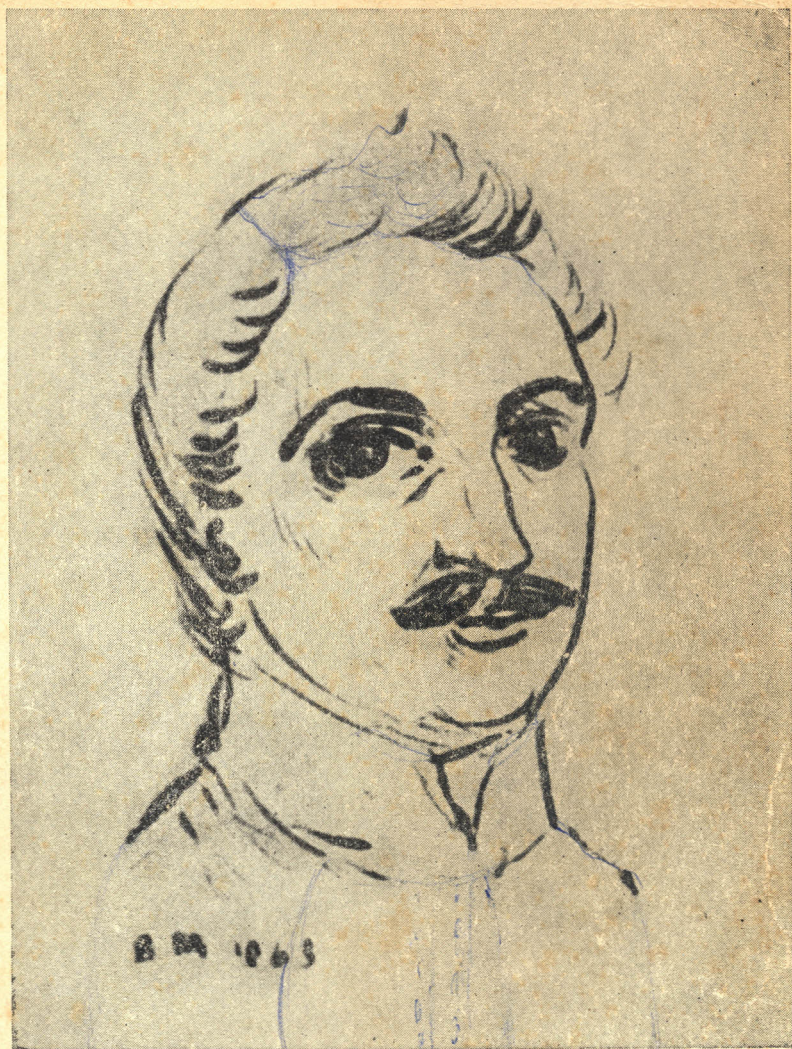

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ

OK

KATONA JÓZSEF

BÁNK BÁN

224

KATONA JÓZSEF

BÁNK BÀN

KATONA JÓZSEF

BÁNK BÁN

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ

BUDAPEST 1968

A fedélen
BORSOS MIKLÓS
rézkarca

DIÁKKÖNYVTÁR
Szerkeszti Szabó Ferenc

Felelős kiadó a Szépirodalmi Könyvkiadó
igazgatója Felelős szerkesztő Lakatos
András Műszaki vezető Jánosa István
Műszaki szerkesztő Deák Gyuláné A fedél-
terv Pintér László munkája Megjelent
62 800 példányban, 9 (A/5) ív terjedelem-
ben Készült az MSZ 5601—59 és 5602—55
szabványok szerint

68. 21 999 Bács-Kiskun megyei Nyomda
Vállalat, Kecskemét
Sz 1038—d—6870

SZEMÉLYEK

II. ENDRE, magyarok királya
GERTRUDIS, királyné
BÉLA, }
ENDRE, } kis gyermekeik
MÁRIA, }
OTTÓ, Berchtoldnak, a merániai hercegnek fia,
Gertrudisnak testvéröccse
BÁNK BÁN, Magyarország nagyura
MELINDA, a felesége
SOMA, a fiacskájuk az udvarnál
MIKHÁL BÁN, }
SIMON BÁN, } Melinda bátyjai
Egy zászlósúr
PETUR BÁN, bihari főispán
MYSKA BÁN, a királyfiak nevelője
SOLOM MESTER, ennek fia
BENDELEIBEN IZIDÓRA, tübinglai leány
Egy udvornik
BIBERACH, egy lézengő ritter
TIBORC, paraszt

Zászlósurak. Vendégek. Udvornikok. Udvari asszonyok.
Ritterek. Békételenek. Katonák. Jobbágdyak

Történi 1213-ik esztendő vége felé

SZABADOS KECSKEMÉT MEZŐVÁRASSA
NEMES FŐBÍRÁJA ÉS TANÁCSÁHOZ

*Hol hazánk egyik legelső
vára, ősz Partiscum álla —
hol Zalán első futása
győzedelmi halmot ása
ung-urinknak — hol a hála
szent helyét adó Gemelső —
hol keverve nincs be még a
szentkori
pásztori
kún-magyar szív — Kedskő-méga!
Te! mely nekem oly sokat osztogatál,
anyás kebeled, hol a boltozat áll,
melyben gyenge
bölcsöm renye —
Te vedd is ez első szülöttemet el!
arass (noha szűken is így) ha vetel! —
Gyászos az, mit búja szívvel
itten egy latorfi mível:
egy magyar becsületével
rogy le két ház drága
földi boldogsága. —
Isten ójjon szülött'helyem!
Ezt neked szívből szentelem.
Vedd kegyessen a nevével,
nemes főbíró és tanács!*

JEGYZES

Ötödik éve, hogy készítettem e darabot; mikor az Erdélyi Múzeumban a kolozsvári leendő játékszíntől felszólítás hirdettetett. Nem volt-e pénz? Vagy — amit szégyen volna hinni — nem találatott valamirevaló munka, és így a neszt csak az idővel akarták meghaladni? De valójában a híre el is némult, vagy legalább én nem tudok róla. Részemről elegendő hálát nem adhatok, hogy így esett; mert megvallom, hogy gyengét írtam: mindazonáltal ezzel nem azt célozom, hogy most egy fénikszet mutatok elé, — nem, hanem csak *jobbat*. Éles szemek olvasgatták és figyelmessé tettek a *szépre* úgy, mint a *rútra*: most is gyönyörködve olvasom *Bárány Boldizsár* úr akkori barátomnak írásban adott Ros-táját. Mindenkori szíves emlékezetem légyen köszönetül.

Előbbeni munkámban, annak rovására, hogy a merániai hercegek közül miért vettem *Ottót*, egy *Előversengést* írtam, mely tele van ifjú vérem gőzével, negéddel és feszegéssel. Az *okot* magát itt is jelentem, nem mintha oktatni akarnék, hanem csak mintegy emlékezetébe hozni az olvasónak.

Történetíróink nem egyeznek meg, hogy *Bánk* szerencsétlenségét *Gertrudisnak* melyik öccse okozta. Ezek négyen voltak: *Eckbert* bambergi püspök, *Ottó* burgundiai pfalz-gróf, *Henrik* istriai márkgróf és *Berchtold* kalocsai érsek, egy tudatlan fiú. A három első megugrott Németországból, mert gyanúba jöttek *Fülöp* királynak *Vitelspachi Ottó* által

lett megölettetésében; a hetyke *Berchtoldot* pedig (kit a királyné kedvéért András király nagy nehezen, a pápa hosszas ellenzése után, kalocsai érsekségre emelt, minekutána bébizonyítódott az, hogy már tud — olvasni, és huszonöt esztendő), ezt a *Berchtoldot*, mondom, utálván a magyarok, megfogták és jó sort vertek rajta. — Ilyen nevelésű öcsék között Gertrudist se reméljük igen anyagnak, — nem is szolgálhat nagy védelmére az, hogy ő anyja egy szent szűznek (Erzsébetnek), mert ez nem neki köszönheti neveltetését, amidőn még kicsiny korában elvitték a türingiai herceg számára, és egy klastromban nevelődött. Csak mély tiszteletre méltó állapotja az, mely engem valamenynyire méltóságára kényszerített.

Csery úr, vagyis inkább Müller (akitől fordította) egy történetkében *Ottót* veszi, és *Bánk* bán által Konstáncinápolnál megöleti. Igen mohón! A jeruzsálemi út sokkal későbbben esett, és mind *Ottó*, mind *Eckbert* elmentek *Andrással*, ki már akkor újonnan meg is házasodott,¹ harcoltak is együtt Sapphadin ellen, és így már ekkor sem Gertrudis, sem *Ottó* el nem vesztetett,² sőt *Ottó* 1234-ben holt meg, *Henrik* 1228-ban, *Eckbert* is azon tájban.³ Megszenvedte volna-e maga mellett András őket, ha — — ? — De bezzeg a síma *Berchtold!* — ez először megcsalta mátkáját, s azt hírlelte, hogy neki a *Szűz Mária* megjelent álmában és a szüzeségre intvén (ha nem későn), papságot javasolt.⁴ Mihelyst Gertrudison a szerencsétlenség megese, senkise tudta, hová lett, — András keservesen panaszkodott ellene a pápánál, mert útiköltségre meglopta a királyné kasszáját. Többé be se bocsájtatott az országba, és kevés idő múlva már *Ugrin* lett kalocsai érsek.⁵ Őt esztendő múlva megengesztelődvén a pápa, öt aquilėjai főpaprak tette (1218), és ott is holt meg (1251. 23. Maii) — Katona vitatása is (Hist. crit. reg. T. 5. p. 314.) ide üt ki. Mint-

hogy már mások is *Ottót* vették, némelyek *Eckbertet*, meg fog *Ottó* engedni, ha nevéhez kötöm öcsének esztelenségeit.

A másik volt *Bánk felesége*. Azt *Adelajdnak* neveztem. *Csery úr Ottója* még akkor nem jött kezembe. Azután akadt egy iromány is előmbé, melyben az van, hogy *Michael* és *Simeon* Michán spanyol testvéreknek volt egy világszerte híres szépségű hűgok, kit *Benedictus* (Bánk) bán, *Konrád* grófnak a fia vett el: elesmértem tehát *Melindát* spanyolabbnak, és hiszem, hogy *Müller* úr szerencsésebb volt nevének feltalálásában. Nem győzők a véletlenségen eléggé csodálkozni, midőn *Mikhált* és *Simont* idekevertem, anélkül hogy akkor a vérséget gyaníthattam volna is.

Ami a neveket illeti, minthogy *Bánknak* meg kell maradni, és nem lehet Benedek, ezért a többit is a régi mód szerént ejtem: *Endre*, *Soma*, *Mikhál*, *Solom* sat., és nem *András*, *Sámuel*, *Mihál*, *Salamon*, sat. — A hivatalok is igen változandók lévén, a bán név mindeniken rajta maradt, s annyi volt, mint most gróf vagy báró: az ilyeneknek fiai, kik különben hivatalban nem voltak, neveztettek „*mes-ter*”.

Írám Kecskeméten, Jakab hava 2-ikán 1819.

Katona József

¹ Koller, *Histor. Episcopat. Quinque Eccl. T. 2. p. 46.*

² *Stundel apud tona Hist. crit. reg. Hung. T. 5. p. 265—271.*

³ *L. B. a Cronberg: Tentamen genealogico-cronolog. Comitum Goritiae p. 88, Tab. II. et 103. IX.*

⁴ *Virág Benedek: Magyar századok 1-ső könyv. 353. lap.*

⁵ *Szvorényi: Hist. Eccl. Hung. Regni amoenitates Fasc. III. p. 29.*

Megjelent:

A szegények öröme
(Antológia a XX. század magyar íróinak
elbeszéléseiből)

Arany János: Toldi estéje
Illyés Gyula: Puszták népe
Lengyel József: Igéző
Mikszáth Kálmán: A Noszty fiú esete
Tóth Marival
Móricz Zsigmond: Rokonok
Katona József: Bánk bán

Előkészületben:

Madách Imre: Az ember tragédiája

Szépirodalmi Könyvkiadó

Megjelent:

Nagy Lajos: Kiskunhalom
Plutarkhosz: Három életrajz
Jókai Mór: Az Arany ember
Az ezeregyéjszaka meséi
Karinthy Frigyes: Capillária
Dickens, Charles: Karácsonyi ének — Harangszó
Gárdonyi Géza: Ida regénye
Kosztolányi Dezső: Édes Anna
Dumas, Alexandre: Korzikai testvérek
Török Gyula: Ikrek
Babits Mihály: A gólyakalifa
France, Anatole: Színésztörténet
Jókai Mór: És mégis mozog a föld I-II.

Előkészületben:

Móricz Zsigmond: Kerek Ferkó
Kuprin, Alekszandr: Szulamit —
A gránátköves karperec
Krúdy Gyula: Festett király
Casanova, Giacomo: Szökés az ólombörtönből
Mikszáth Kálmán: Tót atyafiak — A jó palócok
Kosztolányi Dezső: Aranysárkány

Szépirodalmi Könyvkiadó

HÁROM MAI MAGYAR ÍRÓ DRÁMÁI

DARVAS JÓZSEF: ZRÍNYI

A szigetvári ostrom négyszázadik évfordulójára készült drámájában Darvas József a valóságos Zrínyi Miklóst idézi meg: ezt a jellegzetes reneszánsz egyéniséget, az önző, erőszakos nagyurat, aki habozás nélkül utasítja vissza János pap ajánlatát, a népvezérséget. A dráma Zrínyije csak abban különbözik a többi főúrtól, hogy hisz a törökellenes küzdelem elsődleges fontosságában, és következetesen ragaszkodik is a vállalt eszméhez. Erre tette föl az életét, és ezért állt a Habsburgok oldalára, mert bennük látta a komolyabb erőt, a török elleni sikerek garanciáját. Darvas József nem az ostromlott Szigetvár legendás-fenséges Zrínyijét állítja előtérbe, művének témájául a történelmi és lélektani előzményeket választotta. A dráma középponti problémája tehát nem a tett, hanem az ide vezető út, az elhatározás, a választás dilemmája. A sokszorosan sértett férfi a török 1566-os támadásának hírére fölteszi a kérdést: mentse-e vagytonát, jólétét, életét, vagy ugyanebből az okból egyezzen ki a törökkel? Mindkét lehetőség ugyanazt jelentené: a lemondást az életének értelmet adó eszméről. Ezekkel szemben csak egy reménytelen kimenetelű megoldás marad: a szigeti népek élére állni és meghozni a hűség példamutató áldozatát.

HUBAY MIKLÓS: JÁTÉKOK ÉLETRE-HALÁLRA

Az író mondja drámáiról:

„Sokat kell fizetnie és ráfizetnie a drámaírónak, amíg betörik és hajlandó elfogadni a drámai műfaj alapvető kívánalmát: a könnyörtelenséget.

A dráma azzal kezdődött, hogy csodálatos idősűrítéssel sikerült kiiktatnia a történetekből és a történelemből az időnek mindent elkenő, feledtető, gyógyító üresjáratait. S ezzel együtt az íróból a kompromisszum, a megbocsátás és a könnyörület szellemét.

Hogy van a drámában megengesztelődés, megtisztulás, katarzis? Persze. De csak ha az író nem vadászott rá.

Csakis így lehet keze alatt a dráma az, amire rendelve van: a megismerés különleges módszere. Mert a drámai mű — ha a dramaturgiája nem hibás, s ha az író nem csal — a betáplált valóságból feltétlenül az igazságot hozza ki.

Ezekben a legutóbbi három évben írt drámáimban ezért is törekedtem a műfaj törvényeinek következetes alkalmazására.

Játékok, igen, mert a cselékvés érvénytelen formái helyett a játékból születhetnek az új formák, és a felvállalt könnyörtelenség, tömörítés pedig a tétre utal: életre, halálra.”

A kötet az alábbi nyolc színművet tartalmazza:

Nero játszik
Premierjáték
A szfinx
Római karnevál
Fiatal nők, kékben és pirosban
Mint a gyümölcs a fán
A bál után
A zsenik iskolája

ILLYÉS GYULA: FÁKLYALÁNG

1952-ben mutatta be először a Nemzeti Színház Illyés Gyula *Fáklyaláng-ját*, az 1848-as magyar szabadságharc egyik válságos szakaszáról szóló drámát. Illyés 1967-ben átdolgozta a művet, s az átdolgozás indokairól így vall:

„Nem tartozom azok közé az írók közé, akik végérvényesnek tekintik a művet, s nem tűrik a változtatást. Egy művészi alkotáson — alkotója szemével nézve — tíz vagy húsz év múlva is akadhat javítani való. Ezt tettem meg most... A „rég” *Fáklyaláng* első felvonásában sok volt a „történelmi lecke”; ezek a gondolatok most, szeretném remélni, hogy a darab javára, színpadyszerűbbé, drámaibbá változtak.”

Az átdolgozás elsősorban Kossuth és Görgey jellemét, politikai fel-fogását és történelmi szerepét, kettőjük ellentéteit tette plasztikusab-bá. Illyés még drámaibb hangsúlyt adott a magyar szabadságharc egyik legfontosabb dátumának, 1849 augusztus kilencedikének; ezen a napon adta át a hatalmat Kossuth Görgeynek, ezen a napon dőlt el hosszú időre Magyarország és Ausztria sorsa. Az átdolgozott *Fáklya-láng* még lényegretörőbben mutatja be, hogyan szolgált Kossuth szá-munkra ma már idegen, talán nem is mindig rokonszenves eszközök-kei, nagy gesztusokkal, romantikus pátosszal, szélesen és hangzatosan jó ügyet, s a hideg, okos, meggondolt, rokonszenvesebb tulajdonságok-kal rendelkező Görgey — rosszat.

A már klasszikusnak számító mű átdolgozott változata, amelyet a vossprémi Petőfi Színház 1967. október 6-án mutatott be, s azóta a Nemzeti Színház is nagy sikerrel játszik, most első ízben kerül e kö-
tetben az olvasók kezébe.

A három kötet 1968 IV. negyedévében jelenik meg a

Szépirodalmi Könyvkiadónál

KEMÉNY ZSIGMOND MŰVEI

FÉRJ ÉS NŐ

Kemény Zsigmond válogatott műveinek harmadik kötetében három kisregényét találjuk. A kortársak műfajilag beszélynék nevezték eze-
ket az epikus remekléseket, a mai olvasó a modern, világirodalmi ran-
gú kisregény hazai előzményét láthatja bennük. A kisregények a Bach-
korszak elején, 1852—53-ban születtek, s tanúsítják, hogy ekkor Ke-
ményt korának egyik legfontosabb kérdése, a nemesi vezetésű polgári
átalakulás történelmi vajúdása foglalkoztatta. Hőseinek életútja, tra-
gikuma a társadalmi viszonyok revelációja. Kemény Zsigmond művé-
szete a romantika és a realizmus elemeit vegyíti egybe, művei részben
epilógusai a régi irányzatnak, de egyidejűleg felbukkannak bennük a
elkövetkező korok nagy emberi és művészi produktumának elemei.

A kisregények kerete, cselekménye mindannyiszor szerelmi törté-
net, vad szenvedélyekkel vagy bensőséges lírával, a nagy érzés végze-
tes viharzásaival vagy megszelídülő nosztalgiáival. A *Férj és nő* az
arisztokrácia és a polgárság vitájában érvel. Bonyolult jellemű főhőse,
Kolostory Albert ábrándjainak lesz áldozata, hiúságát, önzését a va-
lóság rideg szigora tapossa el. A *Ködképek a kedély láthatárán* a rög-
eszmék regénye. A történetben több szálát fon egybe mesterien az író,
és megírja a régi, patriarkális világ vádló bírálatát. Reformerek főhősé-
nek, Jenő Eduardnak a bukását Kemény azzal magyarázza, hogy
„rögöszméink gyakran vétkesebbé tesznek minket és szerencsétlenebbé
mást, mint bűneink.” A *Szerelem és hiúság* a reformkori magyar tár-
sadalom életképeinek füzére, középpontjában a polgár Coranini Ró-
bert és felesége szerelmi vívódásainak lélektani tanulmány értékű
rajzával.

A szöveg gondozása, az utószó és a jegyzetek Tóth Gyula munkája.

ZORD IDŐ

Kemény Zsigmond nagy történelmi regénye, a *Zord idő*, a Mohácsi vész utáni anarchikus évtizedekben játszódik. A regényben kibékíthetetlenül ellentétes emberi és politikai indulatok feleselnek és küzdenek egymással, izgalmas sokféleségük, sokirányúságuk hatalmassá növeli az írói világkép méreteit. A mű szerkezetének gerincét két fiatalember sorsának, életútjának párhuzamos története alkotja: a költői alkatú Komjáti Eleméré és a félelmetes, eszelősen célratörő Barnabás diáké. Mindketten szerelmesek Dórába, Deák Dániel lányába, s ez a szerelem egyre feltartóztathatatlannabbul a tragédia örvényébe sodorja őket. Komjáti Elemért féltékenységből és bosszúból lefejezteti a törökök oldalára álló s a brutalitás mámorában cselekvő ellenfele. S a regényben a hősök drámája az ország romlásának megdöbbentő képével társul; a törökök Buda elfoglalásával eléri céljukat, és sem Werbőczy illuzórikus török-barátsága, sem Martinuzzi kockázatos diplomáciai sakkhúzásai nem menthetik meg a német és a török hatalom szorításában vergődő országot.

A kiadás szövegét gondozta, az utószót és a jegyzeteket írta: Tóth Gyula.

A két kötet 1968 III. negyedévében jelenik meg a

Szépirodalmi Könyvkiadónál

Arany János:

Buda halála
Toldi estéje ✓

A szegények öröme

Eötvös József:

A falu jegyzője

Illyés Gyula:

Petőfi Sándor ✓
Puszták népe ✓

Jókai Mór:

Az arany ember ✓
És mégis mozog a föld
I–II.

Karikás Frigyes:

Válogatott elbeszélések

Katona József:

Bánk bán ✓

Lengyel József:

Igéző

Madách Imre:

Az ember tragédiája

Mai magyar elbeszélők

Mikszáth Kálmán:

A Noszty fiú esete
Tóth Marival
Tót atyafiak –
A jó palócok

Móricz Zsigmond:

A boldog ember ✓
Rokonok ✓
Válogatott elbeszélések

Tanulmányok és kritikák

Vörösmarty Mihály:

Csongor és Tünde ✓

Zrínyi Miklós:

Szigeti veszedelem ✓
Török áfium